

Havasi Attila

Appendix a Petőfi-életrajzhoz

(Részlet)

Hősünk neve ez: Petőfi Sándor. Bele kell nyugodnunk, hogy az élet valószerűtlen és igen ritkán alkalmazkodik irodalmi elképzeléseinkhez. Akárhányszor a legkülönösebb dolgok a legátlagosabb emberekkel történnek, azokkal, akik mindenestül, összes tartozékaikkal, nevükkel, múltjukkal, sőt szűkebb környezetükkel együtt az unalomig hasonlítanak egymáshoz, mintha klónozva lennének. A telefonkönyv manapság tele van Petőfi Sándorokkal, kiknek szolid polgári sorsa nem nyithat tért szabadságnak és szerelemnek, őket gondolatok nem bántják, s a kritikusok rosszindulatát hírből sem ismerik.

Petőfi csatában halt meg. Amikor a hadrend felbomlott és a sereg megmaradt része hanyatt-homlok menekült a közeli Csendes-óceán felé, ő szembefordult üldözőivel, a szovjet tengerészgyalogosokkal, hátát egy akácának vetette, és egy szál kardjával utolsó leheletéig küzdött. Hét szovjet tengerészgyalogost levágott, de végül – több súlyos sebből vérezve, ágyúgolyótól megtört innal, térdel – elesett. Utolsó szavai ezek voltak: „Megölhetek, hitvány zsoldosok, és megszűnhetik dobogni szívem, de az eltiport szabadság sírhalmán lánglelkem örökké lobogni fog. Vive la république!” (A feljegyzés nem hiteles.)

A nemzetközi hadifogolytáborban Petőfi jelenléte táplálta a reményt a legyöngült és végsőkig elkeseredett magyarokban. De a többiekben is. Reggelente a barakkban elszavalta *Francia fogoly* című költeményét. Mindannyiszor halálos csendben hallgatták, még azok is, akik nem értették. Ez a vers zengett a fülükben egész nap, miközben a közeli mocsár feltöltésével foglalkoztak, és éjjel is, midőn a mocsár feltöltéséhez a követ törték.

Petőfi Sándor eltűnése előtti utolsó napjait barátja, Jókai Mór balatonszárzói nyaralójában töltötte. Egy ködös reggelen látták utoljára, amint gyors léptekkel a vasúti sínek felé halad. Jókai kertésze aznap korán kelt, s éppen a díszkukoricákat ápolta. Ő úgy emlékszik vissza, hogy az agg költő kalap és nyakraváló nélkül, lobogó ősz üstökkel, zavart tekintettel sietett ki a főálléra nyíló kapun. Az ebédnél még senkinek sem tűnt föl a hiánya. Azelőtt is gyakorta előfordult, hogy napközben nem jött haza. De amikor másnap reggel sem jelentkezett, keresni kezdték. Három nap múlva egy vízbe fúlt férfi holttestét sodorta partra a Balaton. A hullát nem sikerült azonosítani, de nagyon valószínű, hogy nem Petőfié volt; a rendőrségi szakértő, bizonyos dr. Ternyei szerint jóval fiatalabb, körülbelül 26-27 éves lehetett.

Röviddel ezután különféle történetek kaptak lábra Petőfivel kapcsolatban. Több ál-Petőfi is megjelent, őket azonban többnyire aránylag könnyű volt leleplezni. Egy ember például, aki szálás, izmos termetével, hosszú ősz hajával megszólalásig hasonlított az eltűnt költőre, s ráadásul minden versét, sőt prózai műveit is kívülről fújta, azzal árulta el magát, hogy nem tudott máriásozni

– holott Petőfi, ha tehetne, mindig örömmel és ötletesen játszotta ezt a kedvelt kártyajátékot. A történetek közül jó néhány apáról fiúra szállt, és különféle változatokban máig őrzi őket az emlékezet. Hogy a valósághoz mennyi közük van, nos, ez érdekes kérdés, de nem a mi feladatunk megválaszolni.

Petőfi nem halt meg a csatában, hanem rabszíjra fűzve Szibériába hurcolták. A hónapokig tartó gyaloglásban sok fogoly elpusztult, de ő néhány társával együtt életben maradt. A következő év tavaszától egy Szemipalatyinszk melletti nagy gyűjtőtáborban raboskodtak. Éjjel követ törtek, nappal pedig egy korábban feltöltött mocsár területén – ők úgy tudták – valamilyen erómű építkezésén dolgoztak. A lágerben mindenféle náció képviseltette volt: elfogott csecsen felkelők, különböző nemzetiségű politikaiak, a legutóbbi afganisztáni háború hadifoglyai, szerecsenek, sárgák és fehérek a csendes-óceáni hadjáratból és így tovább. A köztörvényesek számítottak a tábor arisztokratáinak. (Bár valódi főnemesek is voltak ott, két lengyel gróf: ők mindig a legnehezebb munkát kapták, ennek ellenére mindketten túléltek a fogságot. Később állítólag Litvániában nyitottak éttermet, amely a fordulat előtti években ellenzékiek ismert találkozóhelye lett. Ez azonban nem tartozik szorosan a tárgyhoz.) A rablók és gyilkosok érintkezettek a külvilággal; közülük kerültek ki a fegyencek közvetlen felügyelői, akiknek kevesebbet kellett dolgozniuk és szabad volt kegyetlenkedniük a többiekkel. Közöttük is voltak azért rendesebbek, például egy fiatalember, akit tíz év kényszermunkára ítélték, mert baltával agyonvert és kirabolt két öregasszonyt. Vele sokat beszélgetett Petőfi – a fogságban elég hamar megtanult oroszul –, és később kapott tőle könyveket is, amelyeket a felesége, egy szomorú szőke nő hozott időnként. A foglyoknak ugyan elvileg tilos volt az olvasás, de az őrök megfelelő ellenszolgáltatásért – például a parancsnokságnak szóló heti jelentések írásba foglalásáért – eltekintettek az ilyenkor szokásos büntetéstől, az amúgy is szűkös fejadag megvonásától. Ámbár nehezen hihető, hogy Petőfi efféle jelentéseket írt volna, hiszen bármennyire jól beszélte is a nyelvet, az ilyen iratokban alkalmazott hivatali zsargont bajosan sajátíthatta el a lágerben. Másrészt elég merész feltételezésnek látszik, hogy a soha meg nem alkuvó forradalmárból, holmi engedményekért cserébe, egyszer csak besúgó lett volna... Annyi azonban valószínű, hogy Petőfi a fogságban is foglalkozott irodalommal, és több egymástól független tanú szerint eredetiből magyarra fordította Puskin Alexander *Jevgényij Anyégin* című verses regényét. A fordítás sajnos elveszett.

Az erómű építkezésén dolgozók közül sok embernek kihullottak a fogai, sorvadni kezdett a húsup, és hamarosan meghaltak. Az építkezés mégis túrhatóbb munkának számított, s a rabok, ha lett volna választásuk, az éjjeli kötörés helyett is inkább építkeztek volna. Ennek számos oka volt: nappal dolgozni az építkezésen, ez aránylag változatos munkát jelentett, és fizikailag sem volt annyira megterhelő, mint a másik. Az ilyesmi igen sokat számított, mivel a fejadag alig biztosította a rabok napi energiaszükségletét. És nem utolsósorban: könnyebben meg lehetett szokni. Sokan akartak is, de csupán néhányuknak sikerült. Petőfi feltehetőleg szintén próbálkozott; nem tudni, milyen eredménnyel. Talán lelőtték menekülés közben, talán elfogták és egy másik táborba szállították, de az is lehet, hogy ugyanoda került vissza, csak a láger másik részébe, a csecsenek vagy a szerecsenek közé. Mindenesetre azok, akikkel azelőtt érintkezett, nem látták többé. Az sem zárható ki, hogy éhezve-bujkálva

bár, de lejutott délre, Afganisztánba, ahol a brit, illetve amerikai ellenőrzés alatt álló területek kezdődtek.

A tábor vidékét éjszakánként elég gyakran rázta meg egy-egy földrengés. A rabok eleinte nem tudták, de az örök sem, hogy ezek eredetét a közelben zajló föld alatti atomkísérletekben kell keresni. Csak amikor '53-ban, Sztálin halála után fokozatosan fős számolták a légert, akkor derült némi fény a dologra. A köztörvényes bűnökért elítélteket elvitték máshová, a hadifoglyokat és a politikaiak egy részét elengedték. Néhányan ott maradtak a környéken, és az időközben teljesen elkészült atomerőműben dolgoztak. Mások elmentek, amilyen hamar csak lehetett. A kísérletek állítólag a mai napig folynak; az atomcsendegyezmény óta persze ismét csak titokban.

E számunk szerzői

- Artzt Tímea** (1977) – magyartanár, Monor
Bánki Éva (1966) – író, műfordító, egyetemi oktató, Budapest
Bérces Ádám (1984) – alkotó, Budapest
Bige Szabolcs Csaba (1937) – nyugdíjas orvos, Püspökladány
Borbáth Péter (1980) – író, Budapest
Borbély András (1982) – író, költő, kritikus, szerkesztő, Budapest/Gyergyóremete (Románia)
V. Buzás Andrea (1963) – szellemi szabadfoglalkozású, író, Budapest
Dobai Bálint (1983) – költő, köztisztviselő, Budapest
Fábián Erika (1970) – filmpedagógus, forgatókönyvíró, Budapest
Fekete Anna (1989) – Bécsben tanul, Komáromban él
Gajdos Ágoston (1987) – egyetemi hallgató, Debrecen
Gutai István (1950) – könyvtáros, Paks
Havasi Attila (1972) – költő, műfordító, Budapest
Hétfvári Andrea (1975) – költő, író, könyvtár- rostanár, Budapest
Horváth Viktor (1962) – író, műfordító, Pécs
G. István László (1972) – költő, műfordító, tanár, Budapest
Karay Katalin (1881) – képzőművész, Budapest
Kiss Viktória (1982) – recepciós, Siófok
Kondor Péter János (1978) – író, Budapest
Kontur András (1973) – szobrászművész, Budapest
Korpa Tamás (1987) – költő, szerkesztő, Szendrő
Kovács Imre Attila (1956) – író, irodalmár, Bodajk
Kránicz Gábor (1978) – PhD-hallgató, irodalomtörténész, Siófok
Lakatos Mihály (1987) – egyetemi hallgató, költő, Mende
Lanczkor Gábor (1981) – író, költő, Szeged
Lang Ádám (1984) – egyetemi hallgató, Győr/Budapest
Lukács Marianna (1972) – pártfogó felügyelő, Budapest
Mészáros Márton (1977) – irodalomtörténész, tanársegéd, Gödöllő
Molnár Illés (1981) – költő, kritikus, újságíró, Budapest
Nagy Koppány Zsolt (1978) – író, Budapest
Payer Imre (1961) – költő, irodalomtörténész, szerkesztő, tanár, Budapest
Póth Edit (1950) – óvónő, Komló
Samu János Vilmos (1977) – tanársegéd (Szabadkán), Zombor (Szerbia)
Székely Szabolcs (1983) – költő, Budapest
Szigeti Csaba (1955) – irodalomtörténész, egyetemi oktató, Budapest
Szöllősi Mátyás (1984) – költő, író, szerkesztő, Budapest
Tolvaj Zoltán (1978) – költő, műfordító, Budapest
B. Tóth Klára (1955) – szellemi szabadfoglalkozású képzőművész, Budapest
Urbán Péter (1979) – újságíró, PhD-hallgató, Érd
Vida Gábor (1968) – író, szerkesztő, Marosvásárhely (Románia)
Vincze Anna (1981) – költő, Budapest
Wehner Tibor (1948) – író, művészettörténész, Budapest